

UČITELJSKI TOVARIŠ

 Glasilo Udruženja Jugoslov. Učiteljstva — Poverjeništvo Ljubljana.

Vse spise, v oceno poslani knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

**Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani, Frančiškanska ul. 6.**

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljate je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak četrtek pop. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Za neorganizirane 30.— Din, za naročnike v inozemstvu 40.— Din letno. Posamezna številka po 1.— Din.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat 75 para za nadaljnja izvršenja primeren popust. Oznanila sprejema upravnistiho lista.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 75 para za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštine še 25 Din.

Telefon uredništva
št. 312.

Članstvo ljubljanskega Poverjeništva UJU ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, t. j. vse administrativne stvari, je pošiljati samo na naslov:

**Upravištvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6./I.**

Poštni čekovni urad št. 11.197.

Reklamacije so proste poštine.

Enotni in okvirni šolski zakon.

I.

Slovensko organizirano učiteljstvo je že dvakrat imelo priliko, stopiti pred javnost z izgotovljenimi zakonskimi načrti o narodnih šolah. Obakrat je v svojem načrtu govorilo podrobno sicer le o teh, obakrat pa je tudi povdalo zahteve, naj šolski zakon ne obravnuva le narodnega, t. i. nižjega in občega, nego naj obsega vse šolstvo. Poudarjalo je, da je šolstvo kot vzgojna naprava nekaj enotnega, idejno nedeljivega, ki ga diferencirajo le razne naučne, t. i. intelektualne svrhe, ki jih ta ali ona šola zasleduje.

Narod, država je enota, v kateri ima vsak član pravico do iste izobrazbe, odgovarjajoče njegovim možnostim in njegovim nagnjenjem. Zato mora biti vsakemu državljanu brez razlike rodu in premoženjskih možnosti odprta vsaka šola, da si v njej lahko izobrazi svoje možnosti v prid sebi in narodu. Zaradi edinstvene narodne ideje pa je tudi potrebno, da vsaka šola, bodisi nižja, srednja ali višja, vsakomur poda jednoliko vzgojo: vzgojo moralno, nacionalno, socialno in telesno. **Smoter vzgoje je tedaj isti, smotri intelektualne izobrazbe so raznovrstni.**

Zaradi tega istega in za vse šolstvo enotnega vzgojnega smotra pa je treba, da obravnava vse šolstvo isti in **enotni šolski zakon.**

S tem je podana vsebinska smernica šolskega zakona: enotnost mu daje vzgojni smoter, diferencujoče smernice označujejo pota, ki jih hodijo različni, intelektualno izobrazujoči.

A celo manj ozirajo se na to načelno stališče nas tudi praktična potreba sili k temu, da enotni zakon obsega vse šolstvo v državi, ker to šolstvo mora tvoriti enotno organizacijo, celokupni šolski sistem.

Prosvetne razmere v državi so namreč tako različne, da jih more nivelirati edino prosvetno delovanje in podlagi enotnega zakona. Ako — to moramo predpostaviti — hočemo imeti državno šolstvo, ne spuščam se na statistične podatke o pismenosti in nepismenosti, ker so vsaj obče dovolj znani. Na te prosvetne prilike pa smemo zreti le z gledišča

enotnega šolskega zakona, ako nočemo vnovič zapasti v napako, ki se je že storila, da se namreč troši za ustanavljanje gostih srednjih, ko nam nedostajajo osnovne šole. Pri posebnih zakonih za osnovne, srednje itd. šole bo vsaka skupina gledala na to, da forsira razvoj šolstva svoje skupine, brez ozira ali na dobiček ali na škodo druge skupine; vsaka se bo brigala le za svoje in ne za druge, za kar pa bi se morala brigati v enotnem šolskem zakonu. Posledice takega ravnanja so jasne: intelektualni proletarijat na tei in analfabetizem na oni strani.

Sploh pa se zdi pogrešek, da se izdelujejo zakonski načrti za osnovne, za meščanske, za srednje, za učiteljske in druge šole, preden smo se zložili o tem, kakšna bo celotna stavba, ki ji pravimo šola. Kakor da bi v tej stavbi, še preden vemo, kakšna bo, že urejali vsak svoj kotiček, češ, da bo le meni toplo, kako bo tebi, me ne briga. In vzlic dobri volji, s katero razpravljali Glavni prosvetni svet o vseh podrobnostih tega ali onega zakonskega načrta, moramo dvomiti, ali dobimo iz vseh skupaj stavbo, ki bi imela lice, kakršno imeti mora, ako hoče po pravici nositi napis »Narodna šola«, t. i. šola za ves narod šola za izobrazbo vseh prilik v narodu. Videti je marveč, da si na ta način sezida svoje kajbice osnovna šola, meščanska svoje, srednja svoje itd., a ko zložimo vse te kajbice, bogve, ali ne bodo napoti vrata te ali one oknom te ali one? Stavbenega lica gotovo ne bo imelo poslopje tako impozantnega kakor ga lahko ima, ako napravimo najprej načrt za stavbo in jo v notranosti razdelimo po potrebah njenih namenov.

Vsi ti ob kratkem navedeni razlogi nas silito k temu, da vedno in vedno in glasneje dvigajo klic po enotnem šolstvu, po enotnem šolskem zakonu.

Ugotovivši to misel, se moramo vprašati, **kakšen bodi ta zakon po obliki?**

Na to vprašanje dobimo odgovor najlažje, ako premotrimo zakonske načrte o osnovni, meščanski in srednji šoli, ki se od ministrstva prosvete izdajajo v obravnavo in se po pretresanju od strani strokovniakov nameravajo predložiti od ministrskega sveta narodni skupščini.

Vsi ti zakonski načrti imajo po našem naziranju o zakonih poglavitno na-

pako to, da so **preobsežni** in da se **ozirajo na vse podrobnosti**. Pozneje nameravam opozoriti na dejstvo, ki povzroča take zakonske načrte kakor tudi njihovo neugodno sprejemanje od naše strani. Tu bi omenil le-to:

Enotni šolski zakon, zakon tedaj, ki bi obenem obravnaval vse šolstvo od najnižjega do najvišjega učilišča, bi se ne mogel in ne smel spuščati v podrobnosti. Biti bi moral marveč **okvirni zakon**, t. i. **tak, ki bi določal le čvrste in neizbegljive smernice, po katerih naj bi se šolstvo urejalo.**

To se pravi: Okvirni zakon bi določal za občo šolsko organizacijo na pr. naslednji načrt*: 1. 8-letna šolska obveznost za vsakogar. — 2. Po 5. šolskem letu osnovne šole se nadarjenejši učenci prevzemajo v enotno nižjo srednjo šolo, ki traja tri leta in pripravlja za vstop a) v znanstveno srednjo šolo, b) v strokovne šole (tedaj slično kakor je na Bolgarskem »progimnazij«). — 3. Pri znanstveni srednji šoli imamo bi-, tri-, ... furkacijo, po namenu, ki ga šola zasleduje (humanistična, realna, ...) srednja šola. Strokovne šole služijo obrtnim, trgovskim in drugim strokovnim namenom. Ker bi bilo mnogo otrok, ki bi po dovršenju enoletni nižji srednji šoli ne prestopali v nobeno pod 3. omenjene šole bi enotna nižja srednja šola morala nuditi neko zaokroženo izobrazbo, razširjenjšo kakor običajna osnovna šola v višjih treh oddelkih — prilično tedaj nekako kakor današnja meščanska šola. — 4. Na dovršene šole pod 3. se nastavlja visoka šola, tako znanstvene kakor strokovne.

Organizacija vsega šolstva bi tedaj bila prvo, kar bi tak okvirni zakon moral izražati. V nadaljnjem bi zakon zopet moral podajati smernice glede uprave tega šolstva, ki mora zopet biti enotna (ali centralizirana ali decentralizirana in v koliko decentralizirana, je vprašanje zase, ki se ga tu ne dotikam). V posebnih oddelkih pa naj bi zakon razvil podrobnejšo organizacijo posameznih šolskih vrst.

To bi prilično bila vsa vsebina enotnega in okvirnega šolskega zakona. A

*Ta načrt je seveda le primer in noče izzvati nikake debate glede primernosti števila šolskih let i. pod.

tudi drugi — ako bi do enotnega šolskega zakona res ne mogli priti — tudi drugi **šolski zakoni** smejo zaradi prostega razvoja šolstva po zakonu biti le **okvirni zakoni**, smejo podajati le smernice. Vse one podrobnosti pa, ki nas danes v zakonskih načrtih motijo s svojo ozkostjo in ki so sposobne, da ovirajo razvoj šolstva, morajo preiti v **izvršilne navedbe**, ki so dovolj gibke in hitre izpremembe sposobne. Zakon sam pač **točno fiksira smernice za te izvršilne navedbe kakor tudi**, kdo jih izdeluje in izdaja. (Tu namreč mislim, da v izdavanje navedb ni upravičeno edino ministrstvo prosvete, dasi je to najvišja nadzorovalna oblast, kajti že ustava sama predaje na pr. strokovno šolstvo avtonomnim korporacijam, ki si bodo gotovo želele, to šolstvo imeti urejeno tudi po lastnih potrebah).

Navedel sem »izvršilne navedbe«. Glede teh si dovoljujem navesti primer iz zgodovine zakonskega razvoja osnovne šole v bivši Avstriji. Kakor je znano, je bil zakon za osnovno šolstvo izdan 14. maja 1869. Bil je, dasi po obliki še ne popolnoma, po vsebini vendarle okvirni zakon. Vrsto let so ga izpopolnjevale razne ministrske navedbe, razni odloki mnogih deželnih šolskih svetov; vse to izpopolnjevanje pa je bilo le **praktično preizkušanje** zakona. Po vseh teh mnogih preizkušanjih je zagledal »dokončni šolski in učni red«, ki je bil končna izvršilna navedba zakonu, bel dan šele 29. septembra 1905, tedaj šele **do dolgih 36 letih**. Ali je bilo to zakonu, ali je bilo šoli in njeni upravi na škodo? Rekel bi, da ne; kajti v 36 letih se je marsikaj preizkusilo, dobro obdržalo, slabo zavrglo in posamezni deželni šolski svetovi so ministrstvu lahko mirnim srcem priporočali, katera prejšnja navedba naj se sprejme v dokončni šolski in učni red, katera naj se zavrne.

S tem primerom nikakor ne nameravam pavalno hvaliti nekaj, kar vsebinsko gotovo v celoti hvalje ni vredno; navedel sem ga le, ker se mi zdi **klasičen veto** proti temu, da naj novi šolski zakon vsebuje vse podrobnosti. Čas šole in praktična uporaba zakona nam lahko pokažeta, kaj je dobro in kaj slabo, česa se moramo držati in kaj opustiti. Neprimerne je, ako že danes izdajamo kot zakon one določbe, za katere nihče ne more

LISTEK.

Koncert ljubljanskih učiteljskih (ic) na Vrhniki.

Na belo nedeljo, 23. t. m. je bil jako lep, jasen popoldan.

Pevski zbor državnega učiteljskega v Ljubljani je priredil v prijazni trg Vrhniko popoldanski izlet, združen z vokalnim koncertom v dvorani vrhniškega »Sokola«. Izleta in koncerta so se udeležili tudi: predsednik višjega šolskega sveta dr. Stanko Beuk, ravnatelj moškega učiteljskega Anton Dokler, profesorji Nande Marolt, Silvo Kranjec, Josip Marn, profesorica Adela Zajčeva, več ljubljanskih učiteljev in prijateljev glasbe in petja.

Takoj ob prihodu na Vrhniko smo si ogledali novo, moderno opremljeno tvorilno konserv, last delniške družbe »Impeks«, nato pa smo se podali k izvirov Ljubljani, ki bruha na vseh koncih in

krajih mogočne množine čiste vode izpod skalnatih strmin. Komaj zagleda šumčca in peneča se voda beli dan, že kaže njena bobneča brzina svojo silno moč in uspešno pomoč pri žagah in mlinih, kjer suče in vrtil turbine in velika vodna kolesa v procvit in gmotno korist obrti. Nekateri skriniki so si privoščili — v svojih skrivnih nadah in srčnih željah — tudi zvon sv. Antona Puščavnika, sedečega tam v visoki skalni duplini nad šumnim virom...

S podvojenim zanimanjem sem pričakoval ob 17. uri prvi javni nastop pevskega zbora ljubljanskega učiteljskega naraščaja, svojih bodočih tovarišev in tovarišic, naših prihodnjih pionirjev prosvete in širiteljev kulture med jugoslovanskim narodom. Velika dvorana je bila nabito polna zavednih Vrhnčanov, okolčanov, domačega in okoliškega učiteljstva, ki med njim ni manjkalo zavednega, vedno mladega in čilega starine, borovniškega nadučitelja Janka Žirovnika.

Pod vodstvom svojega priljubljenega učitelja petja, profesorja Emila Adamičca, našega odličnega in širom glasbenega sveta predobro znanega sklada-

telja, je stopilo na oder 80 mladih pevki in pevcev, da pokažejo narodu svež sad svojega dela in truda. — Lep prizor, pa še lepša disciplina: vsaka in vsak — z notami v rokah — nepremično zró v svojega voditelja in čakajo trenutka, kdaj jim njegova veščja roka dá povelje in zamahne, da prično izlivati iz čvrstih grl svoje deviške in mladeniške glasove v lep harmoničen spev. Tak miren nastop in taka neprisiljena disciplina imponira opazovalcu in napravlja nanj kar najugodnejši vtisk, zato tudi opravičeno pričakuje točno in precizno izvajanje pesmi. In res, nisem se varal! Izvzemši semintam malenkostne, komaj opažene pogreške v vokalizaciji, ki so jih pa le posamezniki povzročili gotovo nehote in nevede, je mladi zbor odpel vse pesmi prav skrbno sestavljenega vzporeda gladko in točno ter posebno pazno, vedno in povsod upoštevajoč vsa dinamična znamenja. Čista intonacija, sigurna izvedbanost, lepo niansiranje, oko vedno pozorno uprto na dirigenta, vse to mi je naravnost imponiralo. In za prvi nastop je to že prav mnogo, zato se mi opravičeno vzbujajo nada, da bo zbor lepo na-

predoval in si z intenzivnim vežbanjem okreplil sicer prav dober, a sedaj še nekoliko mlad glasovni material. Uverjen sem, da bi se zbor s tako dobro disciplino in odločno voljo sigurno mnogo boljše uveljavil v akustični dvorani, kakor pa se je v tem sicer prostornem, toda preniknem lokalni, ki je brez vsake akustike in zato docela neprimeren za glasbene prireditve.

Na vzporedu koncerta so bili — uvrščeni prav po pedagoškem načelu »od lažjega do težjega« — nastopni mešanji zbori: Devotni narodni »Ptička veselo nad hiško žvrli« in »Kosova gostija«. Kogojeva narodna »Stoji, stoji mi polje«. Lajovičevi »Pastirčki, Adamičev »Mlad junak«, Andželova »Anko, Ančice«, Mokranjčev »Kozar« in dva daljša mešana zbora s četveroročnim spremljevanjem na klavirju, Adamičeva »Svatba na poljani« in Novakova »Nesrečna vojna«. Vmes je moški kvartet učiteljskih dokaj dobro izvajal Hajdrihov četverspev »V sladkih sanjah« in Juvančev moški zbor (!) »Slovenska zemlja«.

Vsak pojav, ki smotreno in vztrajno zasleduje napredek na kulturnem polju,

jamčiti, ali se bodo obnesle, ali bodo izvedljive. Izgovor, da se tudi zakon lahko izpremeni, ni povsem točen. Gotovo, lahko se izpremeni, vprašanje pa je, kedaj? Zakonodajna skupščina stoji pred tolikimi in tako važnimi nalozami, da pač ne bo mogla vsak hip izpremenjati že sprejeti zakon, pri katerem so se tekoni njegove uporabe pokazale pogreške.

Ako nič drugega, ta argument govori tako jasno za okvirni zakon, da ga ne bi smel preslišati nihče, kdor ima besedo pri sestavljanju novega šolskega zakona in mu je res za dobrobit šolstva in za možnost šolskega razvoja. Vzpričo njega se mi zdi vsako drugo dokazovanje neprimerbo.

Pavel Flere.

(Konec prih.)

Doneski k umetniški vzgoji.

Klici modernih pedagogov po umetniški vzgoji postaja vedno aktualnejši.

Intelektualna vzgoja, ki je bazirala na filozofskem naziranju racionalizma, in je bila še ideal polpreteklega časa, je enostranska, govori le k mrzlemu razumu in pušča srce prazno. »Več srčne kulture.« Ključno modernih modrijani življenja, in človek bo — srečen!

Da se ustvari v človeku tisto radošno notranje razpoloženje, ki jo nazivamo srečo, je treba umetniško promatranje na svet, po Cankarju povedano, treba je: »Jacinte, ki stoji v kmečki hram in je kmečica; ki stoji v kraljev grad in je kraljica; ki stoji v paradžu in je svetnica.«

V našem času ostudnega materializma, ki ubija sleherni duševnost, je treba dvigati visoko prapor idealizma in vreči ogenj navdušenja za vse lepo in blago v mlada, neizzorela srca! »Še v nebesih bo pustilo prazno, če ne bo umetnosti,« pravi Kraigher v »Umetnikovi trilogiji«, knjigi, ki jo je posvetil nesmrtnemu Cankarju.

Naj odgovorimo sedaj na vprašanje, kaj tvori vsebino postulatov po umetniški vzgoji otrok in mladine. V učencu je treba razmahniti vse produktivne sile, t. i. intelektualne in volucionalne ali čustvene. Kult čustev, posebno estetskih ali krasoslovnih, je predvsem naloga umetniške vzgoje!

Znameniti francoski mislec Begson in še mnogi drugi, ki so zavrgli edinozveličavnost in vseomoglost intelekta, trdijo, da so čustva gibalca vsega napredka, ona so »elan vital«, t. i. razmah življenja! Da govorimo k razlagi: znanstveniku je gibalno in pogon njegovega dela intelektualno čustvo; vnetiku religiozno čustvo gibalno pri udeleževanju verskega življenja itd.

Če bi se v človeku pri udeleževanju na različnih toriščih ne porajala istim odgovarjajoča čustva, bi pomenjalo to zastoj vsega njegovega dela, apatičnost, brezbržnost napram vsemu.

Preidimo sedaj po teh filozofskih meditacijah na praktično stran stavišne teme. Da spoznamo, kje mora zastaviti vzgojitelj svoj vpliv na umetniško čustvovanje pri otroku, bo dobro, da si pred očmi nastopi estetskih čustev v zgodnji človeški dobi.

James Sully, angleški dušeslovec, pravi v svoji znameniti, še vedno aktualni knjigi »Die ersten Erwiederungen des Kindes auf das Naturschöne«, (nemški prevod), da opažamo nekaj znakov estetskih čustev pri otroku, že predno deluje vzgojni vpliv. Predvsem svetli predmeti v najširšem pomenu besede (plamen, odsev solčne svetlobe na steklu, z belim cvet-

jem postlani travniki, zvezde, bliščeče vode itd.) vzbujajo otrokom že v prvih letih zemeljskega bivanja zavest o lepoti in ugodnosti. Čustvo za barve se še komaj stopnjevalno razvija. Prvo veselje nad barvnimi predmeti se ne razlikuje mnogo od predmetov, ki so samo svetli. Najbolj pač ugajajo predmeti svetle barve, t. i. rdeča, rumena in modra. V katerem letu starosti prične otrok ceniti barve v kombinacijah, je vsled individualnosti psihe in vzgoje težko določiti. Pomisliti je treba, da vse takšne preizkušnje ne bodo nikdar dovedle do eksaktnih rezultatov, ker igrata pri otroku posnemanje in avtoriteta glavno ulogo.

Preidimo k učinkovanju predmetnih oblik. Otroci bodo občudovali vzboženje mavrice ali zaokroženost teles raznih živali, dasiprav se ta lepočutni užitek ne poraja zgolj iz oblike. Znak gibanja je, ki se izvaja in izraža v teh zaokroženih oblikah. Posebno ljubav goje otroci do malih predmetov. Na pr. ptice, žuželke, školke in dr. posebno ugajajo otroku. To čustvovanje je zopet mešano, ker vsebujejo te stvari element božjose nežnosti, ki izhaja iz sočuvstva. Če se ozremo še na simetrijo oblik in skladnost sestavnih delov, zadenemo na še večje težkoče. Tukaj se vprašamo: Kaj je lepo in kaj zaznavamo kot lepoto mi dorasli. Estetika uči, da sta glavna pogoja: skladnost, proporcionaliteta ali harmonija delov in ideja ali misel izražena v kompleksu, sliki, pokrajini itd. Kako je v tem oziru pri otroku. Tukaj moramo predvsem upoštevati miljê, ki v njem biva otrok. Na raznih preproh, prtilih, odejah, slikarjih na stenah itd. uvidi otrok regularno prostorno razvrstitev, ki je kot postava teh kompozicij. O estetskem vplivu proporcionalitete še ne more biti govora. To je še komaj rezultat umskega gledanja. Otrok se uči v tem pri sistematskem pouku — v risanju. Prvi temelj estetskega užitka je tudi vseobšerna ljubav otrok do cvetic. Motivi so lahko različni. Zadovoljitev voha ali gizdavosti. Menimo pa, da je slednji vzrok iskati še bolj pri doraslih.

Prvi učinki estetskega čustvovanja imajo precej sličnosti z istim divjakov ali barbarov. Slednji kaj radi poželejo pestrobarnost in svetlost predmetov. To opažamo v veselju do nakitenja z raznimi peresi pri Indijanci i. dr.

Važno je vedeti, v kolikor je pri otroku razvit estetski, čut do krasote prirode vobče. Dejansko nimajo otroci zmožnosti da bi dojmili in motrili množino stvari (v splošni rabi izraza) v harmonični enoti. Vsled tega tudi nimajo čustva za lepe pokrajine kot harmonični kompleks slikarsko se menjajočih in dopolnjujočih delov.

Če peljemo otroke na kraje, odkoder se odpira čudovit razgled, tedaj romajo njih oči namesto na celoto, kot jih spremljevalci žele, do gotovih objektov, včasih najneznatnejše vrednosti. Mnenje vzgojiteljev je napačno, če vedejo otroke z namenom v kraje, da bi užili umerjeno in ubrano harmonično lepoto. Prostornost, vseobsežnost in vzvišenost nima veliko učinka na krasoslovnih razvoj otroške duše. Čustva teh vrst se porajajo iz sestavljenega procesa domišljije, ki še v duši otroka ni dozorel. Le na gotove obmejne objekte in poteze narave reagira otrok v estetskem smislu.

Kaj hočemo s temi izvajanji povedati? Vzgojitelj mora poznati temelje estetike, da uči učence smotreno gledati. Najprej se mora vaditi oko in šele potem roka.

Sklepčno si še odgovorjamo na kratko, kako skrbi ljudska šola za umetniško vzgojo? V podrobnosti se ne morem spuščati.

Učitelj sam bodi v svojem poklicu umetnik in ne rokodelca. To so zahtevali že stari pedagogi. — Šola bi morala biti — žalibor so to le pobožne želje mnogokje — najlepša hiša v kraju. Notranja oprava bi morala biti lična, okusna, ne sme la bi žaliti estetskega čuta. Okna naj krajšjo cvetlice v okusni, umni razporedbi. — Ekskurzije naj razkrivajo učencem sistematsko in njihovim razvojnim stopnjam primerno lepoto prirode, naj jih uče prirodo smotreno gledati. — Prirodopisni pouk lahko neprimerno mnogo stori za privzgojitev umetniškega čustvovanja če je podan po modernih bioloških načelih. — Vsaka šola bi morala imeti — vemo, da jih ima malokatera — zbirko posnetk umetniških slik prvih slikarjev, na katerih bi moral učitelj v risarski uri uvajati učence v umetniško uživanje umotvora, vkolikor so pač isti na višji stopnji že zreli. — Iz takšne slike se da samostojno po učencih mnogo posneti. — Opozarja se naj vsesekdar na domačo umetnost v obrtilih, domači, često resnično umetniški okraski naj nam služijo v ornamentalnem risanju itd. Nešetokrat hodimo dnevno mimo predmetov resnične umetniške vrednosti popolnoma brez pažnje, kakor tisti človek v narodni prislovcici, »ki od samih dreves gozda ne vidi«.

Učimo ljubiti otroke materinski jezik! Pokazujmo jim kras besednih oblik, zvez, skupin, prožnost izrazov itd. Besede naj ne bodo le sredstvo za izražanje, temveč »biološki stvorci« kot so bile našemu J. Cankarju. — Uvedimo v šolo čitanje del naših prvih pisateljev, v kolikor so učenci zreli slediti istim.

Resnično, le velika umetnost more trajno učinkovati na nežno dušo mladine. — Če učence ne bomo seznanjali z deli naših prvakov — seveda prav izbranimi za njihovo stopnjo — se ne bodo znašli nikoli prav orijentirati v bodočem, samostojnem življenju.

Torej skratka: estetski princip obvlada vsjo vzgojo in ves pouk. Le na ta način bomo zadostili nad vse upravičenemu klicu po umetniški vzgoji!

Radovan Jaut.

Iz Jugoslavije.

— Grom in peklo kličejo klerikalci že sedaj na pomoč zoper nov šolski zakon. Klerikalni časopisi so že odprli svoje stalne registre zoper zakon. Uporabljajo vsa sredstva. Tako je »Slovenec« prinesel zadnjič tak članek pod naslovom »Če bi bil jaz hudič...«, samo da bi bolj vlekel. »Domoljub« prinaša sedaj stalno notico sledeče vsebine: »Šola brez božjih in cerkvenih zapovedi je zločin nad mladino, je propast družin, je pogin vsakega naroda. Tako šola nam uvaja Belgrajska vlada s pomočjo svobodomiselnega učiteljstva.« — Računajo z zakoni o psihologiji mas, ki je dovzetna za sprejemanje utisov in smeri, če se dolgo vpliva z eno in isto vsebino nanjo.

— Nuja potreba ločitve šolske uprave od politične. Odločujočim faktorjem v predarek: Slovenska delegacija pri osnovi načrta novega ljudskošolskega zakona se je pošteno trudila, da se v zakon vstavi člen, ki zahteva popolno emancipacijo šolske uprave od politične. Ta zahteva temelji pač na žalostnih skušnjah preteklosti. — Politični oblastniki naj si so bili ti deželni ali okrajni niso bili, niso in ne bodo prijatelji šole, še manj pa

učiteljstva. Odločali so v strogo pedagoških zadevah v prilog vladajočim političnim strankam a Sokolstvu in kvar. Je bil pač učiteljski stan (diese »Lehrers«) zanje inferijoren. Jahčerm pragmatov so se skrivenčili tudi nazori o dostojanstvu našega stanu. Okr. šolski nadzorniki so bili (in so — še) le veliki »pisarji« pri glavarstvih — a svoječasno je pred vitežkim »Mrzlobranarjem« celo dež. šol. nadzornik dasiravno v istem činu stal nekako v senci. In tako so na škodo narodu in šoli odločevali »višji obzori«. Ljudstvo je to zapostavljanje nadz. in učit. gledalo na rovaš učiteljskega ugleda. — Tipičen zgled takega birokratskega nadteža je nek okrajni glavar na Dolenjskem. Dočim je učiteljstvo sosednega okraja zaprisegel okr. šol. nadzornik s krasnim nagovorom ob asistenciji okr. glavarja in župnika v okraški šolski sobi, je ta frakar zaprisegel učiteljstvo vsakega sodega okraja v tesni gostilniški dekliški sobici, v kateri ste stali poleg glasovirja še dve postelji. Po suhoparnem glavarjevem nagovoru je učiteljstvo kot arniki natlačeno prisegalo zvestobo svojemu kralju ogorčeno nad takim neopravičenim zapostavljanjem. A okr. š. nadzornik je v času te ceremonije ždel v šoli, ker ga visoki politični oblastnik gotovo ni smatral vrednim, da bi prisostvoval zaprisegi tovarišev. Pri volitvah zastopnikov v okrajni šol. svet je pozval učiteljstvo in to zadnjo soboto v mesecu na sedež okr. glavarstva ter provzročil radi razsežnosti okraja učiteljstvu ogromno gnotno škodo. Drugod so pri enakih prometnih razmerah izvršili volitev z vposlanimi glasovnicami potom pošte. — Da ga h okr. učit. konferencam nikdar ni, ni treba posebej omenjati. — Vršiti se je imel komisijski pregled neke stare šole v okraju, kjer je komisija že l. 1910. in 1913. ugotovila, da ne odgovarja niti stavbnim, niti zdravstvenim niti higienskimi predpisom. Le vojna je preprečila zidanje novega šolskega poslonja. Samo ob sebi je umevno, da se poslonje tekom 10 let niti ni pomladilo ne zrastle a število otrok je naraslo za 20%. — Po prihodu vlaka so šli gospodje po okrepčila k znanemu vaškemu mogotcu, kjer so se najedli tudi danih informacij. Okr. šol. nadzornik je moral seveda v šoli čakati. Že ob prihodu v šolo je dični oblastnik vzkliknil: »Oho! to je pa prav močna stavba, gotovo to je zidal kak Italijan!« O vprašanju, jeli poslonje sploh uporabno in učne namene se seveda sploh ni vodila diskusija. Ojunačeni vsled glavarjevega nastopa so kmetje — odborniki zasedli pritično učno sobo, brez prisotnosti ali dovoljenja šol. voditelja nagrali deco in učitelja iz sobe domov. Že pred in ob začetku pregleda so župan in nekaj obč. odbornikov z žaljivimi opazkami nahrulili š. voditelja kot provzročitelja tega originalnega pregleda. Glavar od voditelja, na nedostojno obnašanje nekompetentnih oseb opozorjen, ni niti reagiral kaj ga šele vzvel v zaščito. — Seveda se je rezultat pregleda omeil samo na nekatera malenkostna nepravila in to s proračunskim zneskom, ki daleko ne bo zadostoval. — In to se je zgodilo v kraju, kjer učiteljstvo ves prosti čas in to z uspehom uporablja za izvenšolsko prosvetno delo. — Vzgojiti moramo toraj novo narodno-zavedno šolstvo naklonjeno generaciji. Za todobno staro s politično strankarskim smradom ukuženo generacijo pa preostaja edino — bičevnik — pametna beseda je brezplodna in rodi le zasmeh.

— Disciplinarne preiskave in njih vzroki. Na prav poseben način je prišlo

mora v dno srca razveseliti človeka. Navzoče občinstvo je vzradoščeno spremljevalo vsako odpevano pesem z navdušenim odobravanjem tako, da je moral zbor ponoviti Andělovo »Anko, Ančice« in Adamičevo »Svatbo na poljani«. V znak zaslužnega popolnega priznanja je prejel mladi pevski zbor dva venca, zbor sam pa je iz vdane hvaležnosti odlikoval svojega pevovodjo z velikim lovorovim vencem s trakovi.

Vrlim, mladim pevcam in pevčem odkritosrčno priznanje na tako lepo častno izvršenem prvem javnem pevskem nastopu, prijatelju Adamiču pa iskrene častitke na popolnem uspehu!

Po končanem koncertu in telesnem okrepčilu smo se ob 21. uri vrnili v gostoljubne Vrhnike s posebnim vlakom v Ljubljano.

V nedeljo je bil zares jako lep, užitek poln popoldan.

Vsak Jugoslovan mora biti član „Jugoslovanske Maticel“

Kako je bilo pred 50 leti.

(Donesek k zgodovini narodnih šol.)*

Leta 1868., 1869., 1870. so bila nekak mejniki med staro in novo šolsko dobo, in to ne samo na Kranjskem, ampak v celi Cislitaviji. Avstrija je bila takrat že ločena na Cis- in Translitavijo in se je kot celota zvala Avstro-Ogrska.

Naš del je bil v navedenih letih jako delaven na šolskem polju. Naši takratni državniki so prišli do prepričanja, da je bila Avstrija v kulturi zaostala. Ko je leta 1866. Avstrija pri Kraljevem gradu tepena, izdala se je bila parola, da nas je premagal pruski šolnik.

Zato so hiteli z novimi šolskimi zakoni, 70 let stara (od leta 1805.) politična šolska uredba ni več ugajala.

* Svoje dni smo rekli »ljudska« (hrvatski »pučka«), »narodna« šola. To označenje ni bilo kaj točno; kajti »ljudsko« je ponekod (med panonskimi Slovenci) toliko kakor »tuje«, »stransko«. Čehom se »ljudski« zdi kot nasprotje »živalsko«. »Narodno« je toliko kakor »nacionalno« in »narodne« so lahko tudi srednje in visoke šole: »pučko« pride od »puk« (Volk). Torej je najbolj na mestu izraz »osnovne« šole, t. j. elementarne šole, kakor govoré Srbi.

Konkordat (pogodba s cerkvijo), po katerem je katoliško duhovništvo vodilo šolstvo, je moral pasti. Na njegovo mesto je stopil državni šolski zakon od 25. maja 1868. ki je postavil državno šolsko nadzorstvo skoro do cela neodvisno od cerkve, le bolj odvisno od države, od uradništva in od učiteljstva ter od naroda samega. Ustanoviti so se imeli po državnem šolskem zakonu od leta 1869. in po deželnih šolskih zakonih (največ iz let 1870., 1871., 1872., 1873.) krajni šolski sveti, okrajna šolska svetovalstva, deželni šolski sveti v posameznih kronovinah, in naučno ministrstvo, vsled česar je odpadel prejšnji sistem, ko je bil v vsaki farji župnik šolski voditelj, v vsaki dekaniji dekan okrajni šolski nadzornik, v vsaki škofiji eden kanonikov škofijski šolski nadzornik za dotično škofijo. Slednji je bil v ozki zvezi z dotično deželno vlado.

Učitelji torej niso bili obenem šolski voditelji, to so bili na trivijalnih šolah (na kmetih, kjer so se redoma učili ti trije predmeti, čitanje, pisanje, računstvo), od tod ime »trivijalne« župniki, na normalnih šolah (sedaj 6, 5, 4 razrednice) po

mestih in trgih, pa katehetje. Učitelji na trivijalnih šolah so bili hkrati orglavci in mežnarji; toda cerkveniško službo so ponavadi opravljali po drugi osebi.

Dovršivši peti razred realke in 2-letno preparandijo v Ljubljani, sem nastopil v letu 1869. svojo prvo službo na c. kr. rudniški ljudski šoli v Idriji, navdušen in poln idealov za učiteljski stan, za šolo, za svoboden napredek in ljubo slovensko domovino, ki se je bila v mladi ustavni dobi obudila komaj k življenju. Svoje idealne kazati v praksi, je bila dana ugodna prilika. Na ondodni šoli, ki je bila še dokaj dobro podpirana od rudnika, je bilo dovolj dece; razvrščena je bila v 4 razredih s 3 dekliškimi vzporednicami. Razen kateheta-voditelja je bilo 5 moških učnih oseb in 2 učiteljici.

Med učitelji je bil Srečko Stegnar zvezda-planet, okoli katerega se je vse vrtelo. Bil je idealen šolnik, izobražen, muzikalen. Dovršil je bil celo realko v Celovcu (v Ljubljani je bila takrat le nižja realka). Učil je v letih 1863.—1866. tudi na idrijski enoletni preparandiji, ki je bila leta 1866. ukinjena. Stegnar je bil odličan pedagog; drugače ne bi bil postal